

Методичні рекомендації
до використання в освітньому просторі 4 серії проєкту
“Діалоги про війну: повномасштабне вторгнення”

Український інститут національної пам'яті спільно з ДП “Центр захисту інформаційного простору України” підготував 4-ту серію освітнього проєкту [“Діалоги про війну: повномасштабне вторгнення”](#). Це – відеорозмова учениці із ветераном сучасної російсько-української війни, доповнена методичними рекомендаціями із опрацювання відео у форматі класичного / інтегрованого уроку, елементу уроку або позакласного виховного заходу.

Про що йдеться в 4 серії?

Відео розмова школярки Олі та військовослужбовця Вадима про повномасштабне вторгнення РФ в Україну.

24 лютого 2022 року близько 4-ї години президент РФ Володимир Путін оголосив про початок «спеціальної воєнної операції», метою якої він назвав «демільтаризацію і денацифікацію України». За кілька хвилин російські ракети атакували українські летовища та військові об'єкти по всій Україні, почалося відкрите збройне вторгнення росіян із території Білорусі та тимчасово окупованого Криму. Російсько-українська війна, розпочата РФ у 2014-му, перейшла в нову гостру фазу. В небезпеці опинилася вся Україна.

Актуальність проєкту

Тема повномасштабного вторгнення є актуальною для українського суспільства, загалом, а для освітянської спільноти поготів. Адже маємо вкрай мало якісного освітнього тематичного контенту, придатного для застосування на виховних заходах, уроках історії та громадянської освіти, основ правознавства та інших. Діалогізація складної теми війни серед школярів відповідно до вікових особливостей, їхні роздуми і висновки, зроблені на основі верифікованих фактів, мають дуже високий виховний потенціал.

Тому Інститут продовжує освітній проект [“Діалоги про війну”](#), розкриваючи тему повномасштабного вторгнення РФ в Україну у відеоуроці та доповнивши контент методичними рекомендаціями. Вони допоможуть організувати освітній захід за допомогою відео. Ви знайдете практичні матриці (мануали) до занять із можливими варіаціями завдань. Методичні рекомендації складаються з таких розділів: мета проведення уроку або позакласного заходу, ключові повідомлення, словничок, рекомендовані вправи (технології) проведення уроку / заходу, переліки питань для підсумкового обговорення.

Принагідно пропонуємо до ознайомлення та використання під час підготовки і проведення заходів про сучасну війну [інформаційні матеріали Українського інституту національної пам'яті “Вистояли – переможемо!”](#) та [тематичну мультимедіа презентацію Інституту](#), а також матеріали із розділу [“Російсько-українська війна: історичний контекст”](#).

Цільова аудиторія

Безпосередньо – вчителі історії.

Опосередковано – учні 8–11 класів.

Потенційно – військовослужбовці, громадські активісти, журналісти, державні службовці, працівники музеїв, бібліотекарі, фахівці у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, широкий загал.

Особливості цільової аудиторії пояснюють форму подачі – популярна, відповідна до вікових особливостей цільової аудиторії, що зумовлено особливостями комунікації в юнацькому середовищі, можливостями учнів концентрувати увагу на об'єкті (відео), до якого виникло зацікавлення. Хронометраж серії – 12 хвилин.

Інформаційна складова

- ❖ **Історичну періодизацію сучасної російсько-української війни** розробили фахівці Національного університету оборони імені Черняхівського та Центру досліджень воєнної історії ЗСУ. Вона включає: початковий період – окупація АР Крим, дестабілізація російськими спецслужбами обстановки у східних і південних областях України (2 лютого– початок квітня 2014); перший період – подолання “гібридної агресії” РФ та активні дії зі звільнення територій Донецької та Луганської областей (початок квітня– 19 вересня 2014); другий період – локалізація конфлікту, стабілізаційна операція на сході та півдні України (19 вересня 2014–23 лютого 2022);

третій період – повномасштабне вторгнення РФ на територію України (з 24 лютого 2022 і донині).

- ❖ Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну **остаточно зірвало маску з агресивного путінського режиму**, що 10 років прикидався «миротворцем» та «третьою стороною» у війні на сході України. Путін намагався переконати світ, буцімто в Україні триває «громадянська війна».
- ❖ Від початку повномасштабного вторгнення **Український народ продемонстрував світові приклади** мужності, стійкості, сміливості, кмітливості та єдності перед жорстоким ворогом, що чисельно переважає.
- ❖ Метою російської агресії є не просто загарбання територій, **а знищення нашої національної ідентичності, геноцид українського народу**. Російська держава й ідеологія рашизму, яку сповідує російський політикум, офіційно заперечують існування українців як окремої нації, а ті, хто не погоджується з цим і чинять спротив, підлягають фізичному знищенню.
- ❖ На тимчасово окупованих українських територіях **росіяни повторюють найгірші практики нацизму** – масові розстріли, депортації, знущання з цивільного населення, умисне плундрування та розкрадання приватної власності та цінностей. Звірства, воєнні злочини, зґвалтування, вчинені російськими загарбниками в Україні, стали наочним проявом геноцидної політики Москви та шокували світ.
- ❖ **Повномасштабний напад пришвидшив єднання української нації**. Це стало основою успішного спротиву. Наступ військ РФ вдалося зупинити завдяки спільним зусиллям українців, які стали на захист держави в лавах Збройних сил України, Національної гвардії України, інших силових структур, масового волонтерського руху.
- ❖ **Замість сили права Москва прагне нав'язати світові право сили**. Реалізація цього російського сценарію неминуче призведе до хаосу, воєн, конфліктів та глобальної нестабільності у світі. Враховуючи такі глобальні виклики, як зміна клімату, скорочення природних ресурсів, нестача продовольства, путінський сценарій поставить людство на межу катастрофи. Тому світ має об'єднатися, щоб зупинити Росію.
- ❖ Героїчний опір українців – це не лише боротьба за фізичне виживання Українського народу та свободу країни. **У цій війні Україна захищає свій європейський вибір**, свої ідентичність і цінності як частину європейських. Українці проливають кров за вільну, демократичну Європу.

- ❖ Від 2014 року Україна бореться за суверенітет і соборність. Російський агресор тимчасово окупував окремі українські землі. Але всі вони обов'язково будуть звільнені. **Україна переможе ворога й відновить територіальну цілісність.**

Словничок

Сучасна російсько-українська війна – протистояння України російській збройній агресії, яка розпочалася в лютому 2014 року.

Повномасштабне вторгнення – один із періодів сучасної російсько-української війни, гостра фаза російської агресії з поширенням на всю територію України; розпочалося 24 лютого 2022 року.

Гібридна війна – війна з поєднанням конвенційної зброї, партизанської війни, тероризму, кібервійни, торгових і патентних війн, реваншистських рухів, пропаганди, порушень прав людини, злочинів проти людяності, військових навчань, переселення, узурпації, злочинної поведінки з метою створення внутрішніх протиріч і конфліктів для їх подальшого використання в досягненні політичних цілей агресії, які здобуваються звичайною війною.

Інформаційна війна – широкомасштабна боротьба в інформаційному просторі із застосуванням методів, прийомів, способів, засобів і каналів маніпуляції психікою людей, їх індивідуальною і суспільною свідомістю з метою досягнення цілей суб'єкта.

Кібервійна – війна програмного забезпечення інформаційних каналів, використання програмних кодів з метою спричинення збитку, перехоплення управління, внесення технічних несправностей, руйнування фізичних об'єктів, викрадення інформації.

Інформаційна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, при якому запобігається заподіяння шкоди через неповноту, несвоєчасність і недостовірність поширюваної інформації, порушення цілісності та доступності інформації, несанкціонований обіг інформації з обмеженим доступом, а також через негативний інформаційно-психологічний вплив та умисне спричинення негативних наслідків застосування інформаційних технологій.

Інформація – універсальна субстанція, що пронизує всі сфери діяльності людини, є провідником знань і відомостей, інструментом спілкування, взаєморозуміння і співпраці, утвердження стереотипів мислення і поведінки.

Дезінформація – навмисно створена та поширена для введення в оману неправдива або маніпулятивна інформація, основа фейкових новин.

Маніпуляція – спотворення правдивої інформації для впливу на поведінку та судження споживача, створення неадекватної картини світу у свідомості, щоб змусити діяти в необхідному для маніпулятора напрямку.

Інформаційний вплив – цілеспрямоване виробництво і поширення спеціальної інформації, яка здійснює безпосередній вплив (позитивний і негативний) на функціонування інформаційно-психологічного середовища держави, психіку та поведінку людей.

Пропаганда (від лат. “propago” – поширюю) – цілеспрямоване та системне поширення ідей, переконань і моделей поведінки серед широких мас населення для утвердження певних ідеологій, політичних партій, товарів, послуг тощо.

Виникнення терміну пов’язують із буллою (посланням) Папи Римського 1622 року, яка мала назву Congregatio de Propaganda Fide. У ній ішлося про створення організації для координації місіонерської діяльності, тобто для поширення віри. Цей термін може мати як позитивний, так і негативний вплив, в залежності від того, як він використовується та наскільки відповідає моральним та етичним нормам.

Інформаційно-психологічна операція (ІПСО) – комплекс заходів, спрямованих на формування в широкої (чи цільової) аудиторії противника переконань і настроїв, які послаблюють її опірність і тим самим полегшують досягнення воєнних цілей. Зазвичай ІПСО чинять психологічний тиск на суспільство, поширюють панічні настрої та підривають довіру до державних інститутів.

Бот – спеціальна програма, що автоматично і/або за заданим розкладом виконує якісь дії через ті ж інтерфейси, що й звичайний користувач, таким чином імітуючи його.

Фейк – (від англ. “fake” – підробка) – спотворена або неправдива інформація (фейкова новина або публікація), канал поширення недостовірної інформації (публічна сторінка у соціальних мережах, веб-сайт тощо) або підробна сторінка певної людини в соціальних мережах (боти, тролі тощо), створена з метою ввести в оману користувача платформи.

Урок / захід № 4. “Діалоги про війну: повномасштабне вторгнення”

Мета – формування розуміння учнями повномасштабного вторгнення РФ на територію України як нової гострої фази сучасної російсько-української війни та уявлення про різні методи і чинники “гібридної” війни, яку веде Росія проти України; спонукання до роздумів про спротив агресору як екзистенційну проблему української нації та держави, обговорення участі кожного у протистоянні ворожим проявам у суспільному житті, зокрема в інформаційній сфері.

Рекомендовані форми проведення уроку / заходу

- Відео-урок з обговоренням
- Створення кейсу “Я – воїн”

- Дискусійний майданчик “Боротьба не за перемогу, а за життя”
- Аукціон ідей “Поінформований – значить убезпечений”
- Відкритий мікрофон
- Школа журналіста “Правда проти пропаганди”
- Інтегрований урок “Репортери без кордонів”.

Матеріали – інтерактивна дошка, проектор та екран, ноутбук або інші технічні засоби для перегляду відеоматеріалу, папір–олівці/фліпчарт–маркер/ дошка–крейда.

Практичний блок

Для опрацювання відео “Діалоги про війну: повномасштабне вторгнення” в освітньому просторі пропонуємо декілька вправ (технологій) із алгоритмами їх організації. В епіцентрі уваги – інформаційна безпека в умовах повномасштабного вторгнення, ворожі ІІСО і пропаганда, а також вміння їх розрізнити та протистояти.

Чому це важливо? На початку 2024 року “Економічна правда” оприлюднила цифри – скільки росіяни і країна-агресорка в 2023-му заробили на українцях, яким 10 років війни було мало, аби відмовитися від перегляду російськомовного контенту на YouTube та не слухати російські пісні на стрімінгах. Цифри вражають – йдеться орієнтовно про 5 мільйонів американських доларів, які надійшли до бюджету РФ як податки з авторських роялті російських виконавців, яких слухали чи дивилися українці. На ці гроші ворог може придбати для своєї армії, приміром, 10 тисяч дронів. Пам’ятайте! Поки хтось переглядає і слухає російський контент, російські терористи вбивають українців.

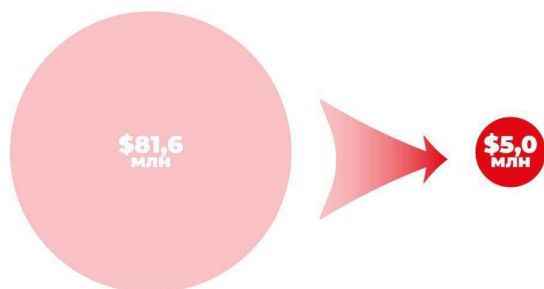
\$5 МЛН ЗАПЛАТИЛИ УКРАЇНЦІ В БЮДЖЕТ РФ ЗА КОНТЕНТ АВТОРІВ З РФ

TOP LEAD

Російські автори контенту заробляють на українських переглядах чи прослуховуваннях, і платять з цього доходу податки в російський бюджет.

Дохід російських авторів контенту (YouTube, музичні стрімінгові сервіси) на українцях

Податки російських авторів контенту в бюджет РФ, які вони платять з заробітку на українцях

Джерело: Економічна правда.

t.me/uawarininfographics

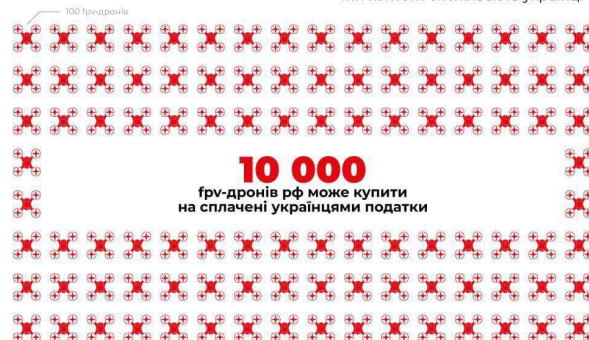
①

10 000 ДРОНІВ ОПЛАТИЛИ УКРАЇНЦІ, СПОЖИВАЮЧИ РОСІЙСЬКИЙ КОНТЕНТ

TOP LEAD

\$500
Вартість одного дрону

\$5,0 млн
податків отримав бюджет РФ від російських авторів, чий контент споживають українці

Джерело: «Економічна правда», «Фокус», власні розрахунки.

t.me/uawarininfographics

②

1. Вправа “Прямо в яблучко”

Мета – навчити учнів аналізувати нормативно-правовий акт, виокремлюючи головне та другорядне, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, чітко формулювати висновки.

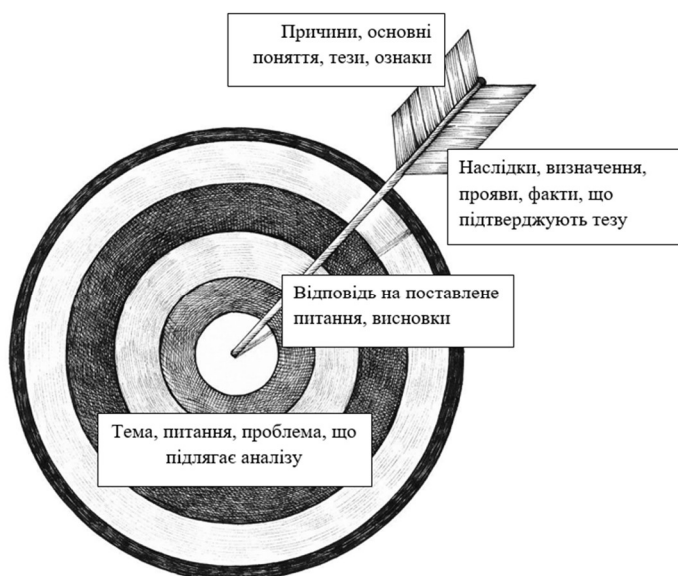
Організувати роботу можна за таким алгоритмом:

- об'єднати учнів у три групи. Перша – опрацює [Стратегію інформаційної безпеки](#), затверджену Указом Президента України 28 грудня 2021 року; друга група – [Стратегії популяризації української мови до 2030 року “Сильна мова – успішна держава”](#), затверджену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 липня 2019 р. № 596-р; третя – [Стратегію кібербезпеки України](#), затверджену Указом Президента від 26 серпня 2021 року;

- першим завданням може стати пошук стратегій у мережі Інтернет (на офіційних сайтах органів влади) і відповіді на питання – якими нормативно-правовими актами їх затверджено;

- далі можна роздати групам роздруковані тексти стратегій або запропонувати їх опрацювання в електронному форматі; варіантами завдань може бути пошукова робота: перша група – актуальні виклики та загрози національній безпеці України в інформаційній сфері і заходи з протидії цим загрозам; друга група – операційні цілі та завдання з їх досягнення в межах стратегічної мети щодо володіння українською мовою населенням України та українцями, які проживають за її межами України; третя група – перелік загроз кібербезпеці України і причини їх виникнення;

- намалювати на дошці стрілу або використати готовий графічний організатор на інтерактивній дошці чи екрані, щоб пояснити умови вправи;

- визначити групам завдання: графічно зобразити на ватманах стрілу та відповідним чином заповнити її за таким принципом:
 - ❖ мішень (“яблучко”) – це тема, питання або проблема, що підлягає аналізу;
 - ❖ древко (основа) стріли – резюме, відповідь на поставлене питання, висновок;
 - ❖ верхні пір’я стріли відображають поняття, тези, причини проблеми;
 - ❖ нижні пір’я розкривають поняття, підтверджують тези, розкривають причини. Тут головне, щоб верхні та нижні пір’я хвоста були між собою логічно взаємопов’язані та відповідали завданню групи.

Після завершення роботи (до 15 хвилин) кожна команда на загал представляє свої результати та свою “стрілу”, обов’язково зазначаючи стратегію, головну думку (проблему) на початку та висновок наприкінці.

2. Вправа “Перехресний вогонь” – перегляд відео “Діалоги про війну: повномасштабне вторгнення” та за його матеріалом командна дуель із запитаннями. Ускладнити завдання можна, висунувши умову щодо постановки видів запитань, приміром, по 3 тонких (закритих) і 3 товстих (відкритих).

Мета – не лише перевірити увагу і розуміння учнями/ученицями нового матеріалу після його первинного сприйняття, а й сприяти формуванню вміння обговорювати та розмірковувати над складними проблемами, які найчастіше не мають єдиного, тобто правильного, рішення.

Рекомендуємо такий план проведення вправи:

- пояснити/актуалізувати знання про тонкі та товсті питання (пропонуємо скористатися таблицею)

Тонкі питання – ті, які мають однозначну або одну правильну відповідь – зазвичай, «так» чи «ні», або складається з одного речення, кількох слів	Товсті питання – такі, що не мають однозначної відповіді, тому вони спонукають до міркування, аналізу, часто вимагають опори на попередні знання, інколи наштовхують на висновки, висловлення власної позиції
Хто? Що?	Чи могли події відбуватися інакше?
Де?	Як ви гадаєте, в чому причина/які наслідки?
Коли?	Що вас найбільше здивувало?

Чи правильно?	Що буде / було б, якщо?
Як? Чим?	В чому відмінність між...?
Чи може кожен із вас бути воїном у сучасній війні Росії проти України?	Як кожен із вас може стати воїном за незалежність України в сучасній війні?

- об'єднати учнів/учениць у 2–3 команди і налаштувати їх на уважний перегляд відео “Діалоги про війну: повномасштабне вторгнення”, під час якого бажано робити нотатки для формулювання питань;
- власне дуель: команди по чергово задають одна одній питання – спочатку тонкі, потім товсті;
- за результатами перехресного вогню доречно визначити переможців, скажімо – яке питання було найцікавішим, яка відповідь була найгрунтовнішою.
- на завершення поміркуйте разом із учнями: як кожен із нас може долучитися до боротьби на інформаційному фронті, що ми можемо зробити, аби пришвидшити Перемогу.

3. Вправа “Школа журналістики “Спецповідомлення про перші дні повномасштабного вторгнення”

Мета – формування вміння досліджувати джерела інформації, знаходити якнайточніший і найповніший матеріал для репортажу власної команди.

Під час виконання цієї вправи учні/учениці спробують себе в ролі кореспондентів – у малих групах вони писатимуть репортажі (увага!) від імені уявних журналістів, що займають різні позиції: українську, російську, польську (або іншого іноземного партнера України). Для виконання цього завдання пропонуємо матеріали з повідомлень про переддень і перші дні повномасштабного вторгнення РФ в Україну (додаток 1). Можливий інший варіант. Сформувані групи напередодні заняття і задати їм домашнє завдання – підібрати відповідно до їхньої “журналістської ролі” інформацію про події кінця лютого 2022 року. Така робота матиме свої переваги, оскільки вона передбачатиме роз’яснення з боку вчителя / вчительки / виховника / виховниці таких питань: як вибирати джерела інформації, які з них є офіційними, як шукати веб-сайти та сторінки в соціальних мережах і месенджерах органів державної влади та місцевого самоврядування, чому преса, радіо і телебачення в Росії є не засобами масової інформації, а інструментами пропаганди (Додаток 2).

Техніка спецповідомлення про перші дні повномасштабного вторгнення:

1. Ціллю спецповідомлення є передати картинку події, відчуття, страждання або радість її учасників, передати напругу, емоції, враження від пережитого.

2. Спецповідомлення повинно мати певну композицію. Ми пропонуємо таку:

заголовок, який має бути коротким, краще не більше трьох слів: слоган, афоризм, ідіома, цитата учасника події, про яку йтиметься;

підзаголовок – тлумачення, розвиток заголовку, коментар до цитати (зазвичай складне речення);

вріз або “лід” – коротка інформація про те, що відбувається в спецповідомленні (2–4 речення, виділені напівжирним шрифтом);

перший абзац – 2–3 речення як відповідь на три питання: Що (хто)? Де? Коли?;

наступні кілька абзаців динамічно описують те, що відбувалося, мотивацію учасників події, передають їхні уявні діалоги, пряму мову (розлогих описів варто уникати);

завершення статті – яскравий висновок, афоризм чи висловлювання відомої особи, персонажа, підсумок події.

3. Добре запам'ятається публікація, яка містить історичний екскурс, проводить історичні паралелі, нагадує 2–3 факти, наводить 2–3 цифри, статистичні дані, їх навіть можна виділити певним чином.

4. Вправа “Обережно, заміновано!”

1. Уважно перегляньте разом із учням/ученицями відео “Діалоги про війну: повномасштабне вторгнення”.

2. Опрацюйте разом із ними слова, які використовує російська пропаганда в сучасній війні проти України (зелені чоловічки, київський режим / хунта, ополченці, укрАїнські бойовики, громадянська війна / внутрішній конфлікт в Україні, ЛНР / ДНР, спеціальна воєнна операція, жест доброї волі, хлопок); це завдання можна ускладнити, запропонувавши учням / ученицям пригадати власні приклади, що їм доводилося бачити/чути в ЗМІ.

3. “Розмініуйте” фрази – знайдіть змістові помилки в таких твердженнях:

→ У кінці лютого 2014 року зелені чоловічки захопили адміністративні будівлі, військові частини та інші важливі об’єкти в Криму.

→ 16 березня 2014 року мешканці Криму проголосували на референдумі за возз’єднання з РФ.

→ Навесні 2014 року розпочався внутрішній конфлікт на Донбасі. Його

- мешканці вибрали лідерів і проголосували за створення ЛНР і ДНР.
- 24 лютого 2022 року РФ почала спеціальну воєнну операцію.
 - Метою СВО є захист народу Донбасу від геноциду з боку київського режиму і денацифікація України.
 - Насправді київська влада бореться за інтереси американців і НАТО.
4. Уважно перегляньте з учнями / ученицями постери (афіші) до українських і російських стрічок (Додаток 3). Як варіант – їх можна роздрукувати і роздати в клас на опрацювання.
 5. Поцікавтеся, чи хтось бачив фільми, представлені на цих афішах. Обговоріть враження.
 6. Проаналізуйте з учнями / ученицями постери, виконавши такі завдання до них:
 - хто є цільовою аудиторією цих фільмів;
 - поміркуйте, які установки, враження, позиції вони формують або ж транслюють?
 - знайдіть маркери (символи) пропаганди (міфів) у тексті і на зображеннях афіш (слова, короткі фрази, візуальні ефекти, на що перше звертається увага, які герої пропагуються і т.д.);
 - якими є етос, логос і пафос цих постерів?

Довідково: етос – ідеологічна основа міфу;

логос – оповідна ідея міфу, його фактична словесна сторона;

пафос – емоційно-психологічна сторона міфу.

- порівняйте афіші до українських і ворожих стрічок за такими критеріями: зміст, емоційне забарвлення (які асоціації та емоції викликають та чому саме такі), дизайнерське оформлення, головні меседжі, “закодовані” у візуальному супроводі.
7. Поміркуйте, чи повинна держава в умовах війни втручатися у виробництво відповідного контенту та контролювати кінопрокатну і музичну індустрію. А як кожен із нас може долучитися до популяризації українського продукту?

Додаток 1

Із звернення Президента США Джо Байдена (22 лютого 2022 року):

“Визнанням самопроголошених “ЛНР/ДНР” Росія здійснила вторгнення в Україну і, ймовірно, може вдатися до подальшої агресії.

Усе ще понад 150 тисяч військових РФ перебувають довкола України. Це, зокрема, російські військові в Білорусі, які можуть атакувати Україну з півночі.

Там перебувають наступальні ракетні комплекси. Російські кораблі маневрують у Чорному морі, на півдні від України...

Ми все ще вважаємо, що Росія буде рухатися далі і планує масивний військовий напад проти України. Сподіваємось, що ми помиляємось. Але Росія лише вдається до ескалації проти українських територій і міст, зокрема столиці Києва”.

Із листа так званого голови ЛНР Пасічника до Владіміра Путіна (22 лютого 2022 року):

“У зв’язку із військовою агресією з боку ЗСУ щодо мешканців Луганської народної республіки руйнується цивільна та промислова інфраструктура, шкільні заклади, лікарень і дитячих садків та найстрашніше - загибель мирного населення, у тому числі дітей.

Дії київського режиму свідчать про небажання виконувати Мінські домовленості та припиняти війну на Донбасі.

<...>

Враховуючи викладене вище, ... з метою недопущення жертв серед мирних громадян і гуманітарної катастрофи, на підставі статей 3 і 4 Договору про дружбу, співпрацю та взаємну допомогу між ЛНР та РФ від 21.02.2022 просимо надати допомогу у відсічі агресії збройних сил та формувань України”.

Із відеозвернення Владіміра Путіна про оголошення “спеціальної військової операції – СВО” (24 лютого 2022 року 04:30):

“Народні республіки Донбасу звернулися до Росії з проханням про допомогу. У зв’язку з цим мною прийнято рішення про проведення спеціальної військової операції. Її мета – захист людей, які протягом восьми років зазнають знущань, геноциду з боку київського режиму, і для цього ми будемо прагнути до демілітаризації та денацифікації України,

<...> Наші дії – це самозахист від створюваних нам загроз і від ще більшого лиха, ніж те, що відбувається сьогодні. Як би важко не було, прошу зрозуміти це і закликаю до взаємодії, щоб якнайшвидше перевернути цю трагічну сторінку і разом рухатися вперед, нікому не дозволяти втручатися в наші справи, у наші відносини, а вибудовувати їх самостійно.

<...> В плани Російської Федерації не входить окупація України.

<...> Росія 30 років намагалася домовитися про нерозширення НАТО на схід. І стикалася з обманом, спробами тиску та шантажу. Військова машина НАТО впритул рухається та наближається до кордонів Росії...

Ми не можемо почуватися в безпеці, розвиватися, існувати з постійною загрозою з боку України”.

Із заяви Президента України Володимира Зеленського (24 лютого 2022 року, <http://surl.li/ptpzq>):

“Цей ранок увійшов в історію. Але ця історія абсолютно різна для нашої країни й для Росії. Ми розірвали дипломатичні відносини з Росією. Україна захищається і не віддасть своєї свободи, що б там не думали в Москві. Для українців незалежність і право жити на своїй землі згідно зі своєю волею – це найвища цінність.

Росія підло, самовбивчо напала вранці на нашу державу. Так само як це зробила нацистська Німеччина в роки Другої світової війни...

Відсьогодні Україна та Росія – по різні боки світової історії, адже Російська Федерація стала на шлях зла”.

Із заяви президента США Джо Байдена 24 лютого 2022 року (за Києвом, <http://surl.li/ptqal>):

“Молитви всього світу з народом України сьогодні ввечері, коли він зазнає неспровокованого та невинного нападу російських військових сил. Президент Путін обрав навмисну війну, яка призведе до катастрофічних втрат людей і людських страждань. Лише Росія несе відповідальність за смерть і руйнування, які принесе ця атака, і Сполучені Штати, їхні союзники та партнери дадуть відповідь єдиним і рішучим способом. Світ притягне Росію до відповідальності.

<...> Завтра вранці я зустрінуся зі своїми колегами з G7, а потім поговорю з американським народом, щоб оголосити про подальші наслідки, які Сполучені Штати, наші союзники та партнери накладуть на Росію за цей непотрібний акт агресії проти України та глобального миру та безпеки. Ми також координуватимемо дії з нашими союзниками по НАТО, щоб забезпечити сильну, єдину відповідь, яка стримає будь-яку агресію проти Альянсу. Сьогодні ввечері ми з Джил молимося за хоробрих і гордих людей України”.

Із допису Президента Польщі Анджея Дуди у Twitter (24 лютого 2022 року 07:08):

“Україна стала жертвою жорстокого, неспровокованого та невинного російського нападу. Ми співпрацюємо з нашими союзниками з НАТО та ЄС, будемо спільно відповідати на російську жорстоку агресію”.

Із заяви Президента Литви Гітанаса Науседи (24 лютого 2022 року):

“Рішуче засуджую військову атаку Росії проти України. Це ставить під загрозу мільйони невинних людей та підриває фундамент міжнародного порядку. Настав час Заходу відреагувати належним чином”.

Із заяви лідерів ЄС (24 лютого 2022 року):

“Ми жорстко засуджуємо необґрунтований напад Росії на Україну. У ці темні часи наші думки з Україною, із невинними жінками, чоловіками та дітьми, що стикнулися з цим неспровокованим нападом і нині бояться за свої життя”.

Додаток 2

10 правил фактчекінгу

1.	Перевіряти джерела інформації
2.	Запитувати: Хто автор? Хто експерт? Чи можна довіряти цьому джерелу?
3.	Шукати, чи опублікувало ще якесь видання таку інформацію?
4.	Не плутати факти з коментарями
5.	Аналізувати, на кого посилається, кого цитує автор публікації
6.	Читати не лише заголовки
7.	Звертати увагу на емоційну забарвленість повідомлення
8.	Уважно придивлятися на дату публікації
9.	Піддавати критичній оцінці фото- та відеосупровід – чи не змонтований, чи відповідає даті та місцю повідомлення?
10.	Вивчати іноземну мову і перевіряти за першоджерелом або на спеціалізованих сайтах

